

Burges ttipien zazpi bekatu buruzagiak (Die sieben Todsünden der Kleinbürger)

Bertolt BRECHT - (Itzulpena: Sara MAIO)

(BALLETA)

Burges ttipien zazpi bekatu buruzagiak

NAGITASUNA, bidegabekeria praktikatzean

HARROTASUNA, nork duen hoberenarena (burua ez saltzea)

HASERREA, bilaukeriaren aurrean

SABELDARRAIOTASUNA (askiestea, ezinbestekoa baino ez jatea)

HARAGIKOITASUNA (maitasun desinteresatua)

ZEKENTASUNA, lapurtzean eta engainatzean

INBIDIA, zoriontsu direnena

Balleta hegoaldeko Estatuetakoa bi ahizpen bidaia baten antzezpena izan behar da. Ahizpa horiek etxetxo bat eraikitzeko behar den dirua lortu nahi dute eurentzat eta familiarentzat. Biei deritze ANNA. Bata enpresaria da eta artista bestea; bata (ANNA I) saltzen duena da, bestea (ANNA II) merkantzia. Eszenatokian zazpi hirietan barreneko bira marrazturik duen arbel txiki bat dago eta, haren aurrean, ANNA punteroarekin. ANNA lek ahizpa behin eta berriz igortzen duen merkatu etengabe aldagarria ere agertzen da eszenatokian. Zazpi bekatu buruzagiak nola ekidin erakusten duten koadroetako bakoitzaren amaieran, ANNA I dagoen lekura itzultzen da ANNA II, eta eszenatokian Luisianako familia agertzen da: AITA, AMA eta BI SEME. Zazpi bekatu buruzagiak egitetik begiratzean lortua, etxetxoa jasotzen doa haien atzean.

Ahizpen abestia

Luisianakoak gara ahizpa eta biok,
Missisippiren urak ilargiaren azpian jario diren lurraldekoak,
Abestien bitartez dakikezuenez,
Eta hara itzuli nahi dugu egunen batean
Hobe gaur bihar baino.
Duela lau aste abiatu ginen
Hiri handietarantz, zoria tentatzera
Eta zazpi urtetan, ustez, lortuko dugu
Eta orduan itzuliko gara
Baina hobe seitan bada.
Zeren gurasoak eta bi anaia baititugu zain Luisianan,
Irabazten dugun dirua igortzen diegu,
Eta diru horrekin etxetxo bat eraikiko dute
Missisippiren ondoan, Luisianan.
Ez al da hala, Anna?
Bai, Anna.
Ene ahizpa polita da, ni praktikoa naiz.
Ene ahizpa zertxobait erotua dago, ni zuhurra naiz.
Egia esan, ez gara bi pertsona
Bakar bat baizik.
Bioi derizku Anna,
Iragan bat eta etorkizun bat ditugu,
Bihotz bat eta aurrezki-libreta bat,
Eta bestearentzat hoberena baino ez du egiten gutako bakoitzak.
Ez al da hala, Anna?
Bai, Anna.

1. NAGITASUNA

Hau da haien birundako lehen hiria eta, lehendabiziko dirua lortu ahal izateko, amarru bat darabilte ahizpa biek. Hiriko parkean barrena dabiltzalarik, senar-emazteak bilatzen dituzte. ANNA II SENARRAREN gainera abiatzen da, ezagutuko balu bezala; besarkatzen du, kexak aurpegiatzen dizkio, etab.; hitz gutxitan, lotsarazi egiten du, ANNA I bigarren planoan geratzen den bitartean. Orduan EMAKUMEAREN kon-

tra oldartzen da ANNA II, guardasolarekin mehatxatuz, eta bitartean ANNA I-ek dirua eskatzen dio senarrari ahizpa aldentzearen truke. Hainbatetan erabiltzen dute amarrua, oso azkar guztietan. Gero, harelere, gertatzen da ezen, ahizpa bitartean emakumeari enbarazu egiten ibiliko zaiolakoan, ANNA I-ek emaztearengandik urrundu duen senar bati dirua atera nahi diola; izaturik, baina, ikusten du ahizpa, lanean aritu beharrean, banku batean eseri eta lokartu egin dela. ANNA I-ek iratzarri egin behar du eta lanera bultzatu.

Familiaren abestia

Burua menperatuko al du gure Annak,
 Beti izan baita eroso eta arraro samarra,
 Eta ohetik ez bagenuen ateratzen
 Ez zegoen jaikiarazteko modurik
 Eta guk beti esaten genion: nagitasuna
 Bizio guztien ama da, Anna.
 Bestalde, gure Anna
 Oso neska zuhurra da,
 Obedientea eta otzana gurasoekiko
 Eta horregatik, sinetsi nahi dugu, ez zaio faltako
 Etxetik kanpo
 Beharrezko ardura.

2. HARROTASUNA

Kabaret IIkits bat. ANNA II eszenan sartu da, euren itxura beldur-garriagatik izutu egin duten laupabost BEZEROREN txaloen artean. Xume jantzita dator, baina oso originala den zerbait dantzatzen du; ahal duen hobekien egiten du, baina arrakastarik gabe. Bezeroak guztiz aspertzen dira, marrazoen antzera aharrausten ari dira (haien maskarek hortz ikaragarriak erakusten dituzte ahotzarren barruan), gauzak botatzen dituzte eszenategira eta halako batez lanpara bakarra ere hausten dute. ANNA II dantzatzen segitzen du, bere arteari emana, harik eta JABEAk eszenatokitik ateratzen duen arte. Beste dantzari bat igoarazten du, SORGIN gizen bat, ANNAri txalotua iza-

teko nola jardun behar duen erakutsi diezaion. Sorginak era arrunt eta lizun batean egiten du dantza, eta txalo ikaragarriak biltzen ditu. ANNAK ez du horrela dantzatu nahi. Halere, ANNA I, eszenatokiaren ondoan zutik zegoena eta hasieran ahizpa txalotu zuen bakarra, eta gero bere porrota, negarrez, ikusi zuena, eskatzen dioten bezala dantzatzera animatzen du. Gona erauzten dio, luzeegia baitzen, eta eszenatokira igoarazten du ahizpa berriro ere. Han dantza egiten irakasten dio sorginak, ikusleen txaloen artean gona gehiago jatzotzen dion bitartean. ANNA I da ahizpa abaildua berriz arbeltxoraino lagunduko duena, kontsolatzeko.

Ahizpen abestia

Baina horniturik geundenean

Barneko arropa, soinekoak eta kapelak izan genituenean,

Dantzari lana aurkitu genuen kabaret batean

Memphisen, gure bidaiaren bigarren hirian.

Ai, ene, Annarentzat ez zen erraza izan:

Soinekoek eta kapelek harro bilakatzen dute neska,

Eta horrela, artista izan nahi izan zuen,

Eta artea egin nahi izan zuen kabaretean,

Memphisen, gure bidaiaren bigarren hirian.

Eta hori ez zen

Jendeak nahi zuena.

Zeren jendeak ordaindu egiten du eta nahi izaten du

Zerbait erakutsi diezaioten diruaren truke

Eta neskak bere biluztasuna arrain ustela baillitza ezkututzen badu,

Ezin du inolako txalorik itxaron.

Beraz, seriotan esan nion ahizpari: Anna,

Harrotasuna jende aberatsarentzat da!

Egin ezazu eskatzen dizutena eta ez

Jende horrek eska liezazun nahi izango zenukeena.

Gau batean baino gehiagotan dendatu behar izan nuen.

Haren urguilua ezeztatzea ez zen batere erraza!

Eta nik kontsolatu egiten nuen eta esan:

Pentsatu Luisianako gure etxean!

Eta orduan berak zioen: Bai, Anna.

Familiaren abestia

Hau ez doa aurrera!
Bidaltzen dutena
Ez da etxe bat eraikitzeko adinakoal!
Guztia jaten baitute haiek!
Burua garbitu behar zaie,
Bestela honek ez du aurrera egingo!
Igotzen dutena
Ez da etxe bat eraikitzeko adina diru!
Guztia jaten baitute haiek!

3. HASERREA

ANNA extra horietako bat da pelikula baten filmaketan. AKTORE nagusiak, Douglas Fairbanks irudiko gizona, zaldiarekin lore-otar baten gainetik egin behar du jauzi. Zaldia baldarra izanik, aktoreak jipoitu egiten du. Zaldia erori egiten da eta, azpian burusia jarri eta azukrea eskaintzen dioten arren, ezin zuti daiteke. Orduan berriro jotzen du aktoreak, eta une horretan EXTRA TXIKIA aurreratu eta, suminduta, zigorra eskutik kendu eta hura xehatzen du. Berehala kaleratzen dute. Nolanahi ere, ahizpa hurbildu eta itzultzera, aktorearen aurrean belauniko jartzera eta haren eskuan muin egitera behar-tzen du. Eta orduan aktoreak haren gomendioa egiten dio zuzenda-riari.

Ahizpen abestia

Orain bai, aurrera egiten du.
Orain dagoeneko Los Ángeles-en gaude.
Eta figuranteari ate guztiak irekitzen zaizkio.
Orain ahalegintzen bagara
Eta huts egiten ez badugu,
Gelditu gabe joango gara gorantz.
Bidegabekeriari aurre egiten diona
Inon ez dute maite,

Eta basakeriaren aurrean haserretzen zena
Oso goiz ehortzi zuten.
Nola jasan ahal izango dute
Zitalkeria onartzen ez duena?
Errudun ez dena, ziurtasunez
Lurrean garbitu beharko du hori.
Horregatik kendu nion ene ahizpari bere haserrea
Los Ángelesen, gure bidaiaren hirugarren hiria.
Eta ezereztatu egin nion hain garesti ordaintzen den
Bidegabekeriaren aurkako gaitzespena.
Beti esaten nion: Menpera ezazu zeure burua, Anna,
Ongi baitakizu nora daraman menperatze faltak!
Eta berak arrazoia eman eta esaten zidan:
Badakit, Anna.

4. SABELDARRAIOTASUNA

ANNA orain izar bat da. Pisua mantentzera behartzen duen kontratua sinatu du eta, ondorioz, ezin du jan. Egun batean sagartxo bat ostu eta ezkutuan jaten du, baina pisatzera doanean gramo bat gehiago ematen du, eta EMPRESARIA ileak ukitzen hasi da. Aurre-rantzean, ahizpak begiratzen du jan bitartean. Bi MORROI errebolberdunek zerbitzatzen dute eta azpil handitik flaskotxo bat baino ezin du hartu.

Familiaren abestia

Filadelfiako gutun bat dago:
Annari ondo doakio.
Irabazten ari da, azkenean.
Dantzari-kontratua sinatu du,
Asko jaten uzten ez diona.
Kostatuko zaio, oso jatuna baita.
Aski, kontratua betetzen badu!
Filadelfian ez dute hipopotamorik nahi.
Logikoa da, noski.
Egunero pisatzen dute.

Ai, ene, gramõ bat gizentzen bada,
Haiek argi baitute abiapuntua:
52 kilo erosi dituzte
Eta gainontzekoa txarra da.
Baina gure Anna oso zentzuduna da!
Kontratuak kontratu izaten segi dezan begiratuko du berak.
Eta esango du: jan, finean, Luisianan jan dezakezu, Anna.
Kruasanak! Eskalopeak! Zainzuriak! Oilaskoak!
Eta ezti-bizkotxo horiek!
Pentsa ezazu Luisianako gure etxean!
Begira nola hazten den...! Pisuz pisu hazten ari da!
Eutsi, Anna,
Gormandiza kaltegarria baita.

5. HARAGIKOITASUNA

ANNAk orain lagun bat du, oso aberatsa dena, maite duena eta jantziak eta bitxiak oparitzen dizkiona, eta maitale bat, berak maitatzen duena eta bitxiak kentzen dizkiona. ANNA lek aurpegiratu egiten dio hori eta FERNANDOrengandik bereiz dadin lortzen du eta EDWARDi leial izan dakion.. Nolanahi ere, ANNA II egun batez kafetegi baten aurretik igarotzean, ikusi du ANNA I FERNANDOrekin dagoela eserita bertan, honek arrakastarik gabe seduzitu nahi duela. ANNA IIk ANNA I erasotzen du, lurrean borrokatzen, kale erdian aurkitu arte, EDWARD eta lagunaren eta kuxkuxero eta alprojen begien aurrean geratuz. Mutikoteek ANNAren ipurdi xarmanta seinatzen diote elkarri, eta EDWARDek ihes egiten du atsekabeturik. ANNA lek erantzukiak egiten dizkio ahizpari eta, FERNANDOri agur hunkigarria egin ondoren, EDWARDengana igortzen du berriz ere.

Ahizparen abestia

Eta gizon bat aurkitu genuen Bostonen,
Ondo ordaintzen zuena, hots, maitasunagatik.
Eta eragozpenak izan nituen nik ahizparekin,
Maitatu, maitatu egiten baitzuen, baina beste bat,
Eta ordaindu egiten zion, maitasunagatik halaber.

Ene, esaten nion nik: leiala ez bazara,
Erdia baino gutxiago balioko duzu.
Ez baita marizikin bat hark ordaintzen duena,
Edertasun errespetagarri bat baizik!
noren menpeko ez den batek
aino ezin du hori egin,
eren eta aberastasun-bitartekorik gabe
Ez baitago ezer irradia dezakeen emakumerik.
Esaten nion nik: ez zaitetz bi aulkitan eseri!
Eta orduan hura ikustera joan nintzen
Eta kontatu nion liskarrak
Hondamendia zirela Annarentzat.
noren menpeko ez den batek
Baino ezin du hori egin,
Zeren eta aberastasun-bitartekorik gabe
Ez baitago ezer irradia dezakeen emakumerik.
Tamalez nik sarri ikusten nuen Fernando.
Ezer ere ez gure artean! Erridikulua!
Baina behin ikusi gintuen ahizpak
Eta orduan izan genuen iskanbila.
aiz ahazten diren
Gauza horiek, zoritxarrez!
Egoera eragozgarriak,
Deskuidatu egiten direnentzat.
Eta hark ezein enpresa txiki baino baliagarriago den
Bere ipurdi zuria erakutsi zien
Banku batean eserita zeuden begiluzeei:
Harako ustekabea!
Damurik, beti dago horrelakorik
Inork ahalkea ahazten duenean!
Egoera eragozgarriak
Lan-izerdirik ez dagitenentzat!
A, zaila izan zen guztia konpontzea!
Fernandori agurra luzatu
Eta Edwardekin desenkusatu!
Eta gau luze haiek,
Ahizpa negarrez entzuten igaroak eta nik esaten:
Egokia da horrela, Anna, gogorra bada ere.

6. ZEKENTASUNA

Handik gutxira, ANNAK erreka jotzera eraman du EDWARD, eta honek tiro bat botatzen dio bere buruari, eta egunkariak ANNAri buruzko artikulu laudagarriak argitaratzen dituzte; haren aurrean irakurleek errespetu handiz erantzten dute kapela eta, egunkaria eskuan, segitu egiten diote, gero haiek ere erreka jotzera iristeko. Handik denbora gutxira, BESTE GAZTE batek, ANNAK berdin-berdin larrutua, leihotik jauzi egiten duenean, ahizpak hartzen du parte eta urkatzera zihoan hirugarren bat salbatzen du, ANNAri dirua kenduz eta gazteari itzuliz. Eta egiten du, jendea ahizpa zokoratzen hasi delako, ospe txarra hartu baitu, zekentasuna dela eta.

Familiaren abestia

Egunkariak dioten bezala, gure Anna
Tennessee dago orain, eta gizon mota guztiek
Botatzen dute burua beragatik; diru asko irabaziko du.
Egunkariak honelakorik diotenean,
Oso ondo dago! Honek zer esanik ematen du! Eta
Karrera egiten laguntzen dio neska bati.
Bere zekentasuna ikusten uzten duenak
Hutsunea sorrarazten du inguruan
Eta atzamarraz seinalatzen dute
Neurri gabe zekena dena.
Esku batek jasotzen duenean,
Bestek eman egin behar du.
Jasotzea eta ematea da bidezkoa!
Neurria neurriren,
Dio Legeak!
Espero dezagun Anna zuhurra izan dadila,
Ez diezaiola jendeari atorra ere ken
Eta jakin dezala ageriko zekentasuna
Beti dela errekomendazio txarra.

7. INBIDIA

Berriro ikusten da ANNA hiritzarra zeharkatzen; bere bidean beste ANNA BATZUK aurkitzen ditu (ANNAren maskara daramate dantzari guztiek), alferkeriara emanak, etab., hau da, debekaturik dituzten bekatu buruzagi guztiak egiten dituzte axolagabeki. Ballet batek "AZKENAK LEHENAK IZANGO DIRA" izeneko gaia antzezten du: beste Anna guztiak argitan harrotasunez mugitzen diren bitartean, ANNA II okerturik eta esfortzu eginez ari da arrastaka, baina gero gorantza hasten da, gero eta harrotasun gehiagorekin eta, azkenean, garaille gisa mugitzen da, beste Annak erortzen doazen eta, sumisoki, pasatzeko tokia utzi behar dioten bitartean.

Ahizpen abestia

Gure bidaiaren azken hiria San Francisco izan zen.
Guztia atera zen ongi. Anna, halere
Nekaturik zegoen sarri askotan eta inbidia zion
Denbora ezer egin gabe igaro zezakeenari.
Sobornaezin eta arranditsu,
Basakeria ororen aurrean sumintzen,
Bere instintuetara eskainia, zorionsu!
Maitatuaren maitale soilik eta
Hark behar zuena argiro onartzen!
Eta nik esaten nion ahizpa gaixoari:
Ene ahizpa, aske jalo ginen guztiok,
Argirantz goaz nahi izanez gero
Oilarturik doaz ergelak era askotan
Baina norantz ez dakite kirten horiek.
Ene ahizpa, segi eta uko egiezu
Zuk eta bestek lortu nahi izan zenituzten plazerei,
Albo batera utz itzazu eginkizun horiek guztiak
Amaiera hitsaren beldur ez direnentzat.
Ez ezazu jan, ez edan eta ez alferkeriatan ibil.
Jakin ezazu beti zigortzen dela maitasuna!
Zer izango da zutaz, pentsatzen duzuna eginez gero?
Ez ezazu zure gaztetasuna erabil: distira baino ez baita!
Ene ahizpa, segi eta ikusiko duzu nola amaieran

Samaldaren buru joango zaren.
Haiek dardarka geratuko dira
Ate itxi baten aurrean, betiereko oinazerako.

Ahizparen abestia

Luisianara itzuli ginen orduan ahizpa eta biok,
Missisippiko urak ilargipean jario diren lekura,
Abestien bitartez dakikezuenez.
Duela zazpi urte abiatu ginen hiri handietarantz
Zoria tentatzera: eta orain
Lortu dugu.
Orain eraikita dago, hor dago orain.
Gure etxetxea Luisianan,
Gure etxetxea Missisippiren ertzean, Luisianan.

Miroslav Krleza

Hasier AGIRRE

Miroslav Krleza 1893an jaio zen, Zagreben, garai hartan Austriar-Hungariar inperioaren mende zegoen Kroazian. 1908an, Hungariako prestatze-eskola militar batean ikasi zuen aurrena, Peczuj-n, eta, ondoren, Budapesteko Lucoviceum akademia militarrean. 1912an, Serbiako armadan sartu nahi izan zuen boluntario, eta bere ibilbide militarra modu ironikoan hasi zen oso. Austriarren espia trazak hartu eta serbiarrek entregatu egin zuten Krleza gaztea, atzera Austria eta Hungariaren esku geratzeko. Austriarrek ofizial graduak kendu eta soldadu soil gisa bidali zuten Galitziako frontera.

Bere ibilbide literarioaren hastapenetan, 1914 aldera, gazte idealista eta erromantikoa zen Krleza. Lehen Mundu Gerra ostean, Zagrebera itzuli eta idazteari eman zitzaion. Gerrak ilusio denak zapuztu zizkion, eta gerraren aurkako sentimendua nabarmena da geroztiko bere prosan eta poesian. Jugoslaviako monarkiaren aurka agertu zen 1919an, eta Plamen (sugarra) ezker-ikuspegiko aldizkaria sortu zuen. Etengabeko enkontruak izan zituen, era berean, masoi, nazionalista eta kleroekin. Sobietar iraultzarekin eta ideia marxistekin liluraturik, Alderdi Komunistara engaiatu zen 1918an eta bertan segi zuen 1939ra arte, harik eta, Stalinen garbiketak arbuizatzegatik, kanporatu zuten arte.

1918az geroztik, zentsuratutako eta debekaturiko hainbat aldizkari argitaratu zituen, ildo marxistakoak denak ere. Aipatu dugun Plamen (1919) aldizkariaz gain, horra beste batzuk: Kjnizevna republika (1923-27, Literaturaren errepublika), Danas (1934, Gaur), Pecat (1939-40, Zigilua), Republika (1945-46, Errepublika).

Krlezaren lidergoa indartzen joan zen bi gerren artean arazo so-

ziazle kezkatuiko idazleen artean. Jugoslaviako belaunaldi gazteengan izan zuen eragina André Gidek Frantziako belaunaldi gazteengan izan zuenarekin alderatzeko modukoa da, konparazio baterako. 1920 eta 1930 artean ondu zituen lanik onenak. Povratak Filipa Latinovicza (1932, Filip Latinoviczen itzulera) da bere obrarik ezagunena. Filip, kroaziar artista bat, Kroaziako bere herri txikira, Panoniako lautadatarara, itzuliko da Parisen egonaldia egin eta gero. Txikitako bizipen traumatikoek etengabe erasaten diote eta bere aita nor zen jakiten ahaleginduko da. Hala argitaratu zuen Saturday Review aldizkariak: Parisek baditu bere Balzac eta Zola, Dublinek bere Joyce eta Kroaziak, berriz, bere Krleza... egilerik fin eta sakonenetako bat Europako literaturan. Krlezaren eleberririk literatura unibertsalean sailkatzen dira eta bere lanak makina bat hizkuntzetara itzuliak daude. Bere idazlelan oparoak (berrogeitaka liburu) poesia, nobelak, saiakera (Kant, Rilke, Karl Kraus edo Rotterdamgo Erasmusi buruzkoak, besteren artean), antzezlanak eta bidai memoriak biltzen ditu.

Bigarren Mundu Gerran Zagreben geratu zen Krleza, baina ez zen Titoren partisauetara kidetu. Kroaziako Gobernuak (1941-1945), guztiz nazien mendekoak, etengabe estutu eta isilarazi zuen. Gogotsu egin zuen gerra ondoko aginte komunistaren alde eta Tito mariskalak haren irudia gizarteratu zuen berriro. 1947an Zientziaren eta Artearen Akademiaren presidenteorde izendatu zuten eta 1951n, berriz, Kroaziako Institutu Lexikografikoaren zuzendari egin. 1958tik 1961era idazleen Elkarteko buru aritu zen. 1967an, bat egin zuen kroaziarren nazio eta kultur aldarrikapenekin eta eszeptiko agertu zen Balkanetako demokraziaren garapenarekin.

Bizitza osoan egon zen jokabide burges txikien eta jarrera atzerakoen kontrako borrokaren abangoardian. Aparteko sormenez idatzi zuen eta sutsu bezain ikaragaitz aldeztu zituen bere ikuspegiak. Krlezaren obretan bi gizatasun ageri dira, oro har: alde batetik, haurtzarorekiko lotura guztiz eten duten gizonak, humanitate egokitu eta desitxuratu bateko kideak, jokatu beharreko rolaekin adiskideturatuko aktoreak, grisak eta bizigabeak, estatistikak gizentzen dituztenak; bestetik, aldiz, poetak, haurtzaroko intentsitate berarekin bizi nahi dutenak. Poeta, artista, sortzaille eta bilatzailea baita bere barne-mulnetan haur gisa irauten duena. Bere literatur ibilbidearen hastapenetatik, Krlezak haur horren alde egin zuen beti berau suntsitu nahi izan zuten indar guztien aurka. Jada 1969an, elkarrizketa batean, Krlezak

begikotasuna agertu zuen hala Ekialdeko nola Hegoaldeko estudianteen matxinada ireki eta inuzenteen aurrean, gaztetasunaren bizi-indarraren adierazpentzat joz, gizon helduaren baitako hauraren ahostzat joz, indar zapaltzaileen tiraniaren kontrako sustantzia biologiko luzifertarra aldarrikatuz, eta tradizioaren eta abenturaren arteko borroka zaharraren bertsio berrizat agertuz. Krleža sekula ez zen nekatu esaten: "Idazleak, dagokion lana zintzo egiteko, disidentea behar du izan hein batean, etsikorra esaten ausartuko nintzateke, bai estatuaren eta instituzioen aurrean, bai nazio eta autoritateen aurrean ere... Artista, oro har, askoz gertuago ikusten dut Luziferrengandik, Prometeorengandik baino". Ismo -faxismoa, komunismoa eta sozialismoa, besteren artean- segida luzea bizitzea egokitu zitzaion Krležari eta ederki ezagutzen zituen txanponaren bi aldeak. Berdin fidagaitz ageri zen eskuinaren zein ezkeraren aurrean. Gutxi bezala adierazten jakin zuen hirugarren bide baten premia, hainbeste kultu historiko, politiko eta artistiko sagaratu desmitifikatu dituena. "Gazte ezkertiar matxino horiei", esan zuen 1969an, "errealitatea amets ezti batean bezala gaudituz daitekeela uste duten Europa Hegoaldeko gazte horiei, gauetik goizera beren buruak itzal lurzarretik libra ditzaiketela iruditzen zaie. Gu baino buru azkarragoak direla uste dute, ahaztu egin dute geuk ere, geure gaztaroan, gizaldien gainetik jauzi egin zitekeela pentsatu genuela. Ezberdintzen gaituen bakarra zera da: gu izan ginen haiek egun direna, eta guri gertatu zitzaiguna gertatuko zaie haiei ere -beren idealak egia bihurtu direla ikusteko biziko dira.

Krleža beti mintzatu izan da Austriar-Hungariar inperioaren ezarpen militar eta sozialaren aurka, Jugoslaviako monarkiaren despotismoaren kontra, faxismoaren kontra, Stalinen eta komunismoaren burokraziaren aurka, baina, batez ere, Zhdanovismoaren aurka, adierazpide artistikoaren kontrako oztopo gorrotagarri eta doilorrenaren aurka. Kominformekin haustura gertatu zenean, 1948an, Krležak errealitate bihurtuta ikusi zituen sozialismoan gaztetan hainbeste borrokaturiko ideal asko eta asko. Giza inozokeriaren aurkako borroka, ordea, ez zen bukatu. "Zein ederra zen errepublika inperiopean" idatzi zuen Maupassant parafraseatuz, "zein ederra zen sozialismoa kapitalismoan...!", adierazi zuen Krležak 1969an, gogorarazteko zein eroso den kapitalismoan sozialista izatea, erru gutzia, sistematikoki, sistema kapitalistari egotz badakioke. Baina nork du errua

sozialismopean gizakia hagineko minez dagoenean, legez kanpoko haurrak jaiotzen direnean eta senar-emazteek elkarri iruzur egiten diotenean, jendea bilaua, zekena edo gaizki ordaindua denean, batak besteari noiznahi labankada bat eman diezaiokeenean? Kontuak kontu, Krlezak bere egia azaleratzen jarraitu zuen beti. Idazteak, akaso, ez darama salbaziora, baina berak hitzak zituen arma bakar. Bizimodu jakin batzuen inguruko Krlezaren ukazioek sinesmen pertsonal sakon bat dute oinarri, hortik beren tinkotasun eta konbikzioa: "Mundua ukatzea mundua ulertzeko modu bat da", diosku Krlezak, sortzen duen unibertso ezkor hori hobeto uler dezagun ahalbidetzeko.

Adimenaren mugetan eleberrian, gure eleberrian, homo cylindricus-ek (kapela-luzeek) irudikatzen dute giza inozokeria: doktore, senatari, dekanu, konferentziagile, albaitari, ginekologo eta zuzendari nagusiek... Jugoslaviako Estatuak Habsburgotarren inperiotik oinordekotzan harturiko eliteak. Eleberriko protagonistaren gainbehera baieztapen xalo, egiazko eta kasik intentziorik gabeko batekin hasten da, kriminaltza eta moralki gaixotzat jotzen baitu Domacinski zuzendari nagusiaren jokabidea, ikusirik azken hori, bere etxeko terrazan antolaturiko festan, harro agertzen dela 1918an bere jabetzapeko ardandegian sartu ziren lau nekazari zakurren pare tirokatu izanaz. Hortik aurrerakoan, protagonistak jarrera pasiboa hartuko du eta, mundu konbentzionalak, zurrumurru eta gehiegikeriaz armaturik, "adiskide-aholku" probokatzaileekin, eraso egingo dio. Eleberriaren lehen orrialdetik argi geratuko da bi aldeen arteko muga zorrotz berezia: eraso guztien jomuga den protagonista batetik, egia eta justiziaren bila dabilena, eta helburu horretarako hondoa jotako pertsonaien (Jadviga Jesenska, Valent Polenta, Katancic doktorea, Krneta), naufragoen, laguntza izango duena; bestetik, berriz, ezaugarri jakin batzuk dituen kasik gizarte guztia (Domacinski, Hugo-Hugo, Atila von Rugvay, Javoršek, Otto-Otto, Pavlas, Harambašević ministroa), erakunde, aginte, konbentzio, arau eta paragrafo juridikoen defentsan diharduena. Kartak botreak daude alde aurretik; ageriko emaitza duen borroka nabarmen baten aurrean gaude.

Jose Olivaren Larrondo 'Tellagorri': lau testu euskaraz

Itzultzailea: Sara ARANBERRI

Joan den uztailaren 14an bete ziren 50 urte Jose Olivares Larrondo *Tellagorri* idazlea (Algorta, 1892-Buenos Aires, 1960) hil zenetik. Tellagorrik jatorriz gaztelaniaz idatzitako hiru artikulu euskaratu ditu Sara Aranberrik. Itzulpen hauetako bat (*Kontenplazioan bizi gare-nok*) *Nabarra* aldizkariaren 111. zenbakian agertu da aurtengo udan.

Alferkeriaren loreak

Euskal Herrian oso beharrezkoa zaigun elementuetako bat alferra da; ez gara oso urrutira iritsiko hura gabe.

Ez dut esango gure herrian alferrik ez dagoenik, baina gutxi dira; gutxi eta gaizki orientatuak. Adibidez, kostaldeko herrietan, arrantza-leen herrixketan, alfer sortak badaude baina, izaeraz baino gehiago derrigorrezko alferrak dira. Itsasketak ugariago diren garaian eta Bilboko portuan dauden itsasontzi guztiak itsasoratzeko prest daude-nean gogo eta pozez gainezka, herrixka horietako gazteen artean lehorreko lanarekiko mesprezu irribarretsua sortzen da, eta denek makinista edo patroiz izan nahi dute; eta makinari edo sestanteari heltzeko gauza sentitzen ez direnak sugin, makilari, morroi, zerbitzari edo txo izatearekin konformatzen dira, berdin dio; baina denak itsasontzietara doaz, marinel zakua bizkarrean, kantari eta lehorrean gelditzen direnez barre eginez. Gero, urte onenak igaro eta ontziak Apeko buietan berriro ere amarratuta azaltzen direnean, itsasgizon horiek denak euren herrietara itzultzen dira. Neguan kaietako babe-sean eguzkia hartzen, udaran berriz tamarindoen itzalpean, belar

gainean etzanda ikusten dira, tabako merkea erreaz, munduan zehar ikusitako emakumeei buruz gezurretan. Eta horrela, ezer egin gabe, urtebete edo bi edo hogeit itxoiten dituzte itsasketarako beste bolada on bat etorri arte; eta orduan berriro barrez eta kantari abiatzen dira, dagoeneko tximiniatik kea darien itsasontzietara, ezinegonez saltoka amarrak noiz askatuko, berriro igeri egitera, eta zazpi itsasoetatik barrena olatuak zeharkatzera ateratzeko irrikan dauden itsasontzietara.

Lehorreko herrietan ere aurki daiteke alferra, baina hau izaeraz da alferra eta gehienetan pilotari bihurtzen da. Bikainenak arlote egiten dira eta orduan tabernetan ikus daitezke, ipuin xelebreak kontatzen. Esaldi zorrotzak eta burutazio originalak dituzte, estuasunezko bizi-modua eramaten dute askotan, behin ere koldartu gabe, sekula amore eman gabe, egun batez ere lanik egin gabe.

Gure hirietan ere azaltzen dira alferrak, kafetegietan tertulia kolo-retsua egiten dituzte. Kaleetan zehar paseatzen duten bitartean, adimentsuki hitz egiten dute axola ez zaien guztiaz eta auzo urbanoaren xarma dira.

Alfer hauek denak baditugu Jainkoari esker. Baina aurrera egitea beharrezkoa da, lorea eman arte.

Beharrezkoa zaigu gure alfer finenek bere gogoari askatasuna eman eta artista bihurtzea, hauek baitira alferkeriaren loreak. Alfer aratza, bihotz garbiko alferra kontenplatiboa da, gogoari gozamina ematen dio mundua, pertsona eta gauzen kontenplazioan; baina espiritu-aberastasun handiko alferrek, kontenplazio bakarrak ez dituztela betetzen sumatzen dute; sentimenen bidez iristen zaizkien zirrarak kanporantz botatzeko beharra sumatzen dute; eta orduan margo-lariak, musikariak, olerkariak edo abeslariak egiten dira; hitz batean, lore ematera ausartzen dira, koadro ederrak diren lore horiek, musika gozoak, maitemin bertsoak, eskultura orekatuak, abesti atseginak; herri batek ezer izango bada beharrezko dituen alferkeriaren lore horiek.

Normalean gaizki hitz egiten da alferrez, kontenplatiboaz eta baita artistez ere. Pertsona arruntek sumatzen duten inbidia gordina. Hainbestearinokoa, non daukaten egoera disimulatzeko beren ahaleginei "espiritua" deitzen dioten; ekintzaile, "espiritu" komertziala,

ekimen "espiritua"; baina beti "espiritua" hori baita ez dutena eta eduki nahi luketena. Beraiek, dinamikoek, oso preziatutzat dute beren burua eta, esan dudan bezala, alfer aratzak gorrotatzen dituztela ikusarazten dute; baina beren gorrotoa itxurazkoa da zeren, etxea nobletu nahi dutenean ez dute hormatik azken txosten komertziala zintzilikatzen, ez dute altzari baten gainean kontabilitate arduradunaren bustoa ipintzen, baizik eta koadro bat zintzilikatzen dute eta Wagnerren burua ipini altzari gainean. Pertsona orok duten espiritu pittin horri festa bat eskaini nahi diotenean, ez dira joaten fabrikako makina zaratatsua nola dabilen entzutera, operara baizik, espiritu aberats eta ahots fina duen alfer bat entzutera.

Pertsona orok lan egiteko eskubidea eta betebeharra dutela diote batzuek. Lanerako eskubidea onar daiteke, nahiz eta hori ere ez dagoen oso argi; baina inolaz ere lana bete beharrarekin, askatasun pertsonalaren aurkako eraso delako eta, alferra ezabatzen badugu gatza ereingo dugulako lurrian eta jada ez dira eguzkitan distiratuko herri batek eman ditzakeen lorerik leunenak: alferkeriaren loreak, artistak, haiek direlako gizakiaren egiazko aristokrazia, jatorra eta bakarra.

Egin dezatela lana gerente eta arotzek, igeltsero eta ministroek, baina mesedez alferrek ez. Beraiek lan egiten badute, non aurkituko dute atsedean langileek? Non edo noiz edo nola gozatuko dute dinamikoek, zein oasi espirtualetan hartuko dute atsedean, euren joan-etorri lotsagarriekin nekatutako arimek? Nork idatziko du musika eta aletuko ditu abestiak, ordu batzuetan besterik ez bada ere, beti ahaleginetan dabiltzan arima lizunduetara distira itzultzeko?

Nork margotuko ditu koadroak, horrenbeste tximinia, makina erraldoi eta kontu korrante ikusteaz mindurik dauden begiak gauza batekin gozatu poztu eta animatu ahal izateko? Nork idatziko lituzke bertso erromantikoak edo hitz mamitsuak, nekatutako atsedenerako?

Inbidia gordinagatik, alferrari interpretazio eta definizio gutxiesgarriak eman izan zaizkio, lapurrearekin nahastu izan da, eta artista bezala azaldu denean ere ia beti hil arte itxoin izan da bere merituek eta gizarteari egindako mesede guztia onartzeko. Beraiek gabe basamortu erraustua izango litzateke gizateria, eta egin genezakeen gauzarik onena hiltzea izango litzateke.

Jainkoak pertsona egin zuenean alferra egin zuen, zeharo alferra, alfer hutsa; hala ere kultura handikoek, alfer batez ari direnean "Adan" bat dela esaten dute. Bai jauna, hori da alfer bat: Adan bat; baina lehenengo Adan, bekatuaren aurrekoa, aratza, Jainkoak egin zuena. Zikina egin zenean, debekatuta zuena jan zuenean, Jaungoikoak, iraindu eta zigortu nahian, langile bihurtu zuen. Eta gaur bertan Jainkoak espiritu aberatsei bakarrik uzten die alferrak izaten. Eta jendeak, subkontzienteki bada ere, egoera baten eta bestearen arteko aldeak ezagutzen ditu; lan asko egiten duen norbaitez ari direnean "asto batek bezala egiten du lana" esaten dute. Ez dut sekula entzun "Beethoven batek bezala egiten du lana".

Zorionez, esan bezala, Euskal Herrian alferrak badaude; eta horrexegatik artista trebeak ere badaude, baina gutxi. Alfer gehiago behar ditugu, artista gehiago eduki ahal izateko. Beraien alferkeriaz gozatzeraz ausartuko direnak, atsegindu eta bere lore horiek erditzera behartu, zeren, espiritu eskasekoak esan dezatela nahi dutena, herri baten arimaren adierazpen leun eta pozgarrienak dira.

Eta lore horiek dira gerorako gelditzen den gauza bakarra, etorriko diren belaunaldietarako adibide eta opari. Hauek, esker onez, maitasunez gordetzen dituzte artisten lan eta oroigarriak, dinamikoek azkar ahazten badituzte ere. Eta batzuetan gertatzen da gizateriaren denboraldi luzeek dakigun gauza bakarra dela batek leize-zuloetako hormetan bisonteen marrazki xebreak egin zituela. Hau zen alferra, artista eta bere artea da gelditu zaigun gauza bakarra. Beste ez dakigu ezer. Ezta beharrik ere.

(*Las Horas Joviales*, Buenos Aires 1950, 43-46 orr.)

Kontenplazioan bizi garenok

Ez dugu jada sekula patuz aldatuko kontenplazioan bizi garenok. Bufanda berokiaren ordeztan edukitzen jarraituko dugu, euritakoa gabardinariaren ordeztan, txapela kapeluariaren ordeztan eta elizako kanpandorreko erlojua urrezko ordulari eder baten ordeztan.

Hemen, Amerikan, kontenplazioan bizi garenok ez ditugu Amerikak egin. Dirurik gabe iritsi ginen eta dirurik gabe gaude. Beste batzuk, dinamikoak, akzio-gizakiak, erne ibili dira, bila ibili dira,

erosketa eta salmentetan saiatu dira, diru salerosketak antolatu dituzte; eta batzuek oraindik ez badute beraien bizitzen irtenbidearekin asmatu, eta oraindik esamesaka jarraitzen badute ere, muturra lurrean, zortearen arrastoaren bila, beste batzuk sartuak dira jada ongizatearen lore soroan.

Kontenplazioan bizi garenok ez gara ehiza-zakurrak; baserriko zakurrak gara, etxeko ate aurrean eserita igarotzen den jendea eta gertatzen diren gauzak ikusiz, arima geldirik edukitzea beste ahaleginik gabe. Kontenplazioan bizi garenok ez dugula dirua egiteko balio esaten dute dinamikoek, ezertarako balio ez dugula esaten ez dutenean, eta batzuk tonto samarrak garela ziurtatzera ere iritsi dira. Hori horrela izan daiteke, baina izan daiteke dirua eta akzioan ez sinestea ere, eta orduan gure patxada eta pobrezia aski eta sobera justifikatuak daude, gure adimena aipatu beharrik gabe.

Kontenplazioan bizi garenok ez gara horregatik akzio-gizakiak baino listoago edo tontoagoak. Batzuen eta besteen arteko desberdintasuna izaeraren aldetik dator, bizitzaren aurrean hartutako jarrera desberdinak besterik ez. Beraiek, dinamikoek, soineko berrian eta gorbatarako orratzean sinesten dute, eta hori guri ez zaigu gehiegi axola. Beraiek gauzak egitera etorri dira mundura, irabiatzera, berritzera, aldatzera, progresatzera; gu ordea mundua ikustera etorri gara, zerbait aldatu edo sortzeko ezer egin gabe. Akzio-gizakiei zerbait egin behar dela iruditzen zaie, ibai ertzeko harriak lekuz aldatzea besterik ez bada ere; guri dena dagoen bezala oso ongi dagoela iruditzen zaigu, eta hodeien joan-etorria, euria, itsasontzi bat portuan nola sartzen den ikustea, arranoaren hegaldia, kale konpontzaileen lanak eta hainbat gauza harrigarri eta xeble nahikoa direla, munduak eskaintzen dizkigun ikuskizunekin pozik egoteko modukoak. Egia da, bai, gugatik izango balitz munduak ez lukeela progresatuko, baina agian hori izango litzateke guztiontzat onena. Egia da, baita ere, gugatik izango balitz gutxi gorabehera aspirinak ere ez zirela oraindik asmatuta egongo, baina egia da hala ere, guri kasu eginez gero, ez litzatekeela buruko minik egongo eta hau askoz hobea da.

Gero, edozein egunetan gure herrira itzuliko gara. Eta itsasontzik kaira jaisten garenean bertan zain edukiko ditugun senide eta lagun urriei menperatutakoen itxura tristea emango diegu. Dinamikoak, soineko berria egin eta urrezko ordularia erosi dutenak, oihuka

eta irribarrez jaitsiko dira, besarkada baikorrak banatuko dituzte, oso ongi joan zaiela esango dute, eta zigarro rubioak eskainiko dituzte zain dituztenen artean. Gu eskalatik jaitsiko gara argal, zahar, burumakur, eta ez dugu ezer esango. Eta gaitz-erdi udarako egun argitsu batean iristen bagara. Neguko egun ilun eta euritsu batean iristen bagara, gure herrian ia denak izaten diren bezalako egun batean, eskaileratik jaitsiko gara gure kartoizko maleta bakarrarekin, gure bufandarekin eta gure euritakoarekin, eta kaian zain dauden senide eta lagunek triste agurtuko gaituzte, haiek ere ez dugula ezertarako balio, Amerikan ere ezin izan dugula dirurik egin eta, azken finean, nahiko tontoak garela pentsatuko baitute.

Gero han jadanik ez dakit zertan izango garen kontenplazioan bizi garenok. Seguru aski beti bezala jarraituko dugu bizitzen. Ez dakit non, agian nire herrian, edo Bilbon, edo Baionan, edo Parisen, ez dakit, baina beti bezala.

Non-nahi dela ere, gure etxeko gortina gabeko leihotik, berogailu eta ur berorik gabe, ez alfonbra ez pianorik, kaletik pasatzen ikusiko ditugu, pausoa tinko eta ziur, dinamikoak, akzio-gizakiak, ongi jantziak ibiliko dira, zapata distiratsuak, galtzaren arraia zuzen, agian gorbatarako orratza eta guzti, dokumentu karterarekin noski, ongi ezarritako kapelua eta gabardina ingelesa beso gainean, baikor eta irribarretsu ezker-eskuin agurtzen, euren arrakastarako gaitasunaz eta jeinuaz gogobeteta. Eguerdi bere bermuta azeitunarekin hartuko dute, jatetxean bazkaldu, gero kafera joango dira, eta leku guztietan milaka duroz, erosketez, aseguruez eta pleitoez, ziurtasunez hitz egingo dute.

Kontenplazioan bizi garenok beti bezala biziko gara, aktibitate korronte horren ertzean, geldirik, isilik, egunak joaten utziz, azkena iritsi arte. Noizean behin orri batzuk bete eta, aza eta garbantzutarako xox batzuk ordainduko dizkigun aldizkariren batera bidaliko ditugu. Hotza eta hezetasuna sumatuko ditugu neguan eta ez dugu sekula eramateko traje bat besterik edukiko, berokiaren ordeztu bufanda, gabardinaren ordeztu euritakoa eta kapeluaren ordeztu txapela. Eta giza-abere dinamikoek gutaz barre egingo dute eta ezertarako balio ez duten tontotzat hartuko gaituzte, pittin bat ergelak edo ero samarrak garela eta zinegotzi izatea ere ez dugula merezi iritzita.

Izan ere, ez nire zortiaz ez eta nire izaeraz ez naiz kexu. Banake-

tan egokitu zaidanarekin ados nago. Eta behingoz nire herrian ainguraturik, udarako egunetan aldameneko baratzetatik paseo bat eman eta gure ibai txikiaren urak igarotzen ikusterik baldin badut, edo neguko egunetan, nire bufandarekin, nire txapelarekin eta nire euritakoarekin taberna kutunenera joaterik, gizon zoriontsutzat hartuko dut neure burua. Zeren, egia esan, gorbatarako orratza ez zait dinamikoa bihurtzeko adina interesatzen.

Hemen Buenos Airesen jarraitzen dudan bitartean, bizitza berdina egiten jarraituko dut. Nora doan ez dakidan tranbia hori batera igo, leihatilaren ondoan eseri eta igarotzen ditugun kaleetan zehar zer gertatzen den ikusten; ikusi oihal denda bateko dendaria tela erroilu batekin ateraino nola atera den, andereak eta bere alabak eguzkiaren argitan baloratu eta, kolore egonkorra eta kalitatea atzamarrekin igurtziz egiaztatu dezaten, eta barre egin pentsatuaz bai andereak eta bai bere alabak ez dutela oihalei buruz ezertxo ere ulertzen, dendariak nahi duena salduko dietela eta, azken finean, anderearen alaba bere betiko senargaiarekin ezkonduko dela, hori baita garrantzitsuenena. Goizean goiz etxetik irten, etxe arrosaren atzetik eguzkiak agertzen hasi nahi duenean hain zuzen, Hualfin kaleko zuhaitzetatik erortzen diren loretxoen more kolore zoragarria edo Lavalle Plazako zuhaitzek gauean lurra estaltzeko erortzen utzi duten hori xarmanta begiratu. Eguzkiak arratsaldeko azken orduak gorritzen dituenean San Martin plazako aulki batean eseri eta hango zuhaitzen berde desberdinak, lurreko belarrean eta adarretan eguzkiak egiten dituen argi jokoak ikusi. Florida kaletik paseatu, margoak erakusten dituzten aretoetan sartu eta berriro kalera irten, beirate ederrak eta igarotzen den jendea ikusi. Corrientes kaletik, auto eta pertsona, ahalegin eta presazko uholde hartatik igo; pentsatu obeliskoa txikiagoa izan zitekeela eta marmolezkoa; data historiko eta pertsona ospetsuen erliebeekin; baina hain altua izanda lau aldeak urre kolorez pintatzea, Leningradon Almirantazgoaren orratza dagoen moduan, eguzkiak ateratzen dizkion distirek leku guztietatik ikusarazten dute eta hiria ezagutzen ez duten oinezkoek kokatzen laguntzen die. Kafe batean sartu zertaz ari diren entzuteko, futbolzaleak, burreroak; etxeak, lur zatiak, baita tranbiak ere erosi eta saltzen dituztenak... Askorentzat beren bizimodua den hori, oso ikuskizun jostalaria da kontenplazioan bizi garenontzat.

Zer nahi duzue! Bizitza murrizturako eta kontenplaziorako jaioa

naiz, baina beharbada dinamikoek baino xarma eta atsegin gehiago aurkitzen dizkiot bizitzari, izan ere bizitza korrika eta presaka igarotzen dute, arnasestuka; azken finean, gu iristen garen toki berera iristeko, ezer egiten ez dugunok eta kaleetan zehar eskuak poltsikoetan pasean gabiltzanok. Bi metro luze eta metro eskas zabal den lurrean irekitako zulo batera.

(*Las Horas Joviales*, Buenos Aires, 1950, 51-55)

Autobus berdea

Espaloian, Chaillot Jauregi aldamenean, zigarro bat erretzen urduri, soldadu bat dago geldirik.

Begiratzearekin soilik gaurdanik bakarrik dela soldadu nabari da. Atzo arte bulego langilea zen, abokatu, ikasle, mediku, ez dakit. Soldadu ilehoria da, aurpegi zurbilekoa, luzea, esku zuri eta leunekin. Uniformea ez zaio oraindik gorputzera moldatu, eta oraindik ez daki zakutoa nola eraman. Gaur jantzi du dena lehenengo aldiz. Mobilizazio orokorra dekretatu berria da Frantzian eta gazte zaindu honek bere harrera gela utzi behar izan du, bere kontsulta, bere bulegoa edota bere liburuak, soldaduz janzteko. Eta hemen dago, zigarro bat erreaz, koartelera eramango duen autobusaren zain.

Baina nora begiratzen du hain finko? Ez du begirada Franklin kaletik kentzen. Batzuetan, jantzita daramatzen botak begiratzen ditu, beste batzuetan plazaren beste aldean dauden kafetegietara begiratzen du; baina segituan Franklin kaleko bukaeran finkatzen du begirada berriro.

Orain soldadua gorri samar jarri da. Zigarro txustarra bota du, irribarre egin du, zakutoa lurrean utzi...

Franklin kaletik honantz neska bat dator. Aurpegian irribarre goibel eta hunkitua dakar. Presaka samar eta urduri dator. Neska ilehoria da, polita, fina eta apain jantzia.

Soldaduak pauso batzuk eman ditu beragana. Elkar aurkitu dute. Soldaduak atsegin handiz agurtu du, aurpegian muxu eman dio eta gero bi eskuak hartu dizkio bere esku artean. Baina neskak ez dio agurrari erantzuten. Ezin izan du hitz egin eta txistua irensteko klik

bat egin du eztarrian. Soldadua animatuta dago, baina bera oso zuria dago eta negarrez hasteko zorian. Soldaduak laztantzen du. Berak ezpainei kosk egiten die, datorkion negarraren imintzioa tolestu nahian. Eta ez du hitz egiten. Soldaduaren eskuak laztandu besterik ez du egiten, eta bere gerla-jakaren urre koloreko botoiak eta sorbaldak, begietara adi-adi begiratzeari utzi gabe; eta ezpainei kosk egiten die, bere penaren eta estutasunaren erriktusa kentzeko.

Baina plazaren beste aldetik badator soldaduak hartu behar duen autobusa. Autobus berdea da. Soldaduak zakutoa lurretik jaso eta bizkarrean jarri du.

Hemen da jada autobusa, soldaduak gelditzeko agindu dio. Soldaduak kapela kendu eta ezpainetan muxu eman dio bere andregaiari. Gero autobus berdera igo da eta honek bere martxa jarraitu du, Wilson kaletik behera.

Une luze batez begiekin segitu eta gero, neska ibiltzen hasi da, etxerantz. Eta gero Franklin kaletik desagertu da.

Eta besterik ez; hori izan da dena. Dagoeneko ez daude hemen, ez soldadua ezta neska ere. Mutila, Wilson kaletik behera autobus berdean, gerrara joan da. Neska berriz, Franklin kaletik, bere etxeko isiltasun tristean giltzapetzera. Eta haizeak plazan barrena jolasten du.

Eta gero? Ez dakit. Baliteke soldadua, borrokan asko sufritu eta gero, hiltzea. Eta neska, bere nahigabea agorturik, bere etxeko isiltasun tristean giltzapetuta biziko da.

Gero, urte batzuk pasatakoan, zimelduta egongo da andregai hau, ia-ia itsusia. Bere andregai gorputzeko lore fresko eta usaintsuak zimeldu egingo dira, ihar eta ahul geldituko.

Horrela ikusita, dagoeneko ezertarako gogorik gabe eta freskotanunik gabe, bere etxetik gertu liburu-denda duen berrogeita hamar urteko gizon potoloa neska gorteiatzera ausartuko da. Eta neska gizon honekin ezkonduko da.

Ezkontza triste bat izango da, eta gero bizitza osoa tristea, bere andregai-maitasuna, bere gaztetasun freskoa eta bere bizipoza autobus berdean joan eta gerran hil zirelako.

(Anton Sukalde, Donostia 1978, 59- 60, orr.)

Hormatxoriarengana itzulera

Gaur egungo politikarekin zerikusirik ez duen zerbaiti, noizean behin, lerro batzuk eskaintzea ez dela lotsagabekeria izango uste dut. Adibidez, bizitza suertatu zaigun bizitza honetaz hitz egitea, hain eroa dena, eta ez guk egin dugunagatik, besteek egin dutenagatik baizik.

Mutiko ginen garaian kokatuko gara, joan den mende bukaeran eta oraingo hau ibiltzen hasten ari zenean. Zer zegoen orduan munduan? Aurreko mendean gauza garrantzitsu aunitz azaldu ziren: trana, tranbia, argindarra, telefonoa; hitz batez, hemeretzigarren mendeari, gureari, progresoaren mendea goitizena eman zioten hainbat gauza. Horretaz aparte, maila espiritual soilean, mende hori ideien eztabaida librearena izan zen, eta ez ezertaz hitz egin ezin daitekeen hau bezalako. Sozialismoa, Anarkismoa, Errepublikanismoa, hori guztia sortu eta publikoki eztabaidatu zen. Politikoak iruditu daitezkeen gauza hauek aipatu gabe, ikusi behar da Filosofiaren arloan zenbat idatzi eta eztabaidatu zen hemeretzigarren mendean. Gure bizitzan azaldu den guztia aipatuko bagenu ez genuke bukatuko, aeroplano eta antibiotikoetatik hasita, mundua txikitu dezaketen bonbetara, edo zerua zeharkatzen duten sateliteak. Zenbat gauza!

Has gaitezen hemeretzigarren mende bukaeran kokatzen, zortzi urte genituenean gutxi gorabehera; garai hartan herri bat, gure herria zer zen ikus dezagun. Hasteko, oraindik ez zegoen autorik, nire herritik ez zen ezta kotxe bakar bat ere igaro. Pasa zitekeen, errepi-dea bazegoen, baina fundamentuzko gizonen zaldi-kotxeren bat eta gurdiak besterik ez zebiltzan. Hau da ibilgailuei buruz ikus genezakeen guztia. Aparteko gauzarik ez egotearren, ez zegoen ezta futbolic ere. Imajina dezakezue hori dena gabe nolako zen bizitza? Ba oraingoa baino askoz garbiagoa. Gerrateak ordea bazeuden, eta ez joan ahal izateko 1.500 pezeta ez zeuzkaten abertzale guztiak joaten ziren, baina gerrate serioak ziren, egiazkoak, baioneta kolpeka eta tiroka, eta ez soldaduak baino jende arrunt gehiago hiltzen dituzten oraingo hauek bezalakoak.

Herria aldenik alde zeharkatzen duen errepidetik hareaz kargaturiko gurdiak edota ardo zahagiak edo karea zeramaten gurdiak besterik ez ziren pasatzen. Eta arratsean bueltatzen zen Bilbotik, Joxe Mari

gurdizainaren mando-gurdia. Gurdi handia zen, toldoarekin; egunsentian joaten zen Bilbora eta eguna bukatzerakoan azukre kaxekin, txokolatearekin, kandleekin, herriko dendek behar zuten guztiarekin bueltatu. Bizitzea hori zen, gaur egun ordea dena problematiko samarra da. Baina gurdi eta gurdi artean denbora asko igarotzen zen –agian ez zen egun osoan batere pasatzen– eta horrek gure kirol maitatuenean aritzeko beta ematen zigun: hormatxoriak tranparekin harrapatzea, alegia. Gaur egun etortzen diren milaka eta milakarekin konparatuz, Bilbotik inor etortzen ez zenean, gu negutiarrok ginen garai haletako udatiar bakarrak; gure zaletasunek itsasora eta ibaira ginderamatzen eta bertan ordu luzeetako bainuak hartzen genituen; baina eguzkia altu dagoen bolada horiek pasa eta gero, gure zaletasun bakarra hormatxoriak harrapatzea zen. Horregatik nik, ez bainuen behin ere beste herririk ikusi, hormatxoriak nire herrian bakarrik zeudela uste nuen. Gero, sarrerako azterketa egitera Bilbora joatea tokatu zitzaidanean, han ere bazeudela ikusi nuen eta, eskuza-baltasun geografiko keinu batean, txori hori Euskal Herrian bakarrik bizi dela pentsatzera iritsi nintzen. Gero, Parisen, Casablancon, Buenos Airesen, Mexikon, non-nahi ikusi izan ditut hormatxoriak; txori mundutarra zen tranparekin harrapatutako kurloi hura, eta agian Eliseo Zelaietan bizitakoa izan zitekeen.

Horrela zihoan bizitza. Baina egun batean, aitona eta biok errepi-dera ematen zuen etxeko balkoian ginela, Bilborantz zihoan auto-ilara ikusi genuen; altuak ziren autoak, zentzugabeak, itsusiak, baina zaldirik gabe zebiltzan. Aitona eta biok igarleak izan bagina, soinera zertorkigunaz hitz egin eta hausnartu ahal izango genuen, baina hura guztia txantxa bat besterik ez zela pentsatzen genuen. Auto frantses haiek, ordea, hamar kilometro orduko mugiarazten zituen motor hark; orain aireplanoak milaka kilometro orduko mugiarazten ditu.

Baina hori baino garrantzitsuagoa jakintsuek hausnartu dutena izan da, bai ahalmen sarraskitzaile izugarria duten bonbak, edo Lurra, Iargia eta Eguzkia hika tratatzen dituzten satellite eta koheteak, baina bizitzari xarma berririk eman ez diotenak. Gizakia ez da edonola aldatzen. Dostoievskik esaten zuen zerbaitek gizakiaren ohiturak aldatzeko, eragina izateko, berrehun urte pasa behar direla. Ba batek daki zenbat denbora beharko den Einstein ulertu ez ez baina benetan axola zaiona oso ongi dakien pertsona arrunta asmakuntza modernoekin ohitu arte. Lehenbiziko urteetan, itsasoan edo ibaian –inon ez

alegia– hormatxoriak harrapatzea, goxokiak jatea, udareak lapurtzea, hori da axola zalon guztia; gero lan egin eta nesketan hasi, ezkondu eta geroago bazkaldu eta gero tabernara joatea igandeetan, tentu handiz mus partida botatzea, sendo askaldu eta azkenean, ateratakoan baino pittin bat alaiago emazte eta seme-alabengana etxera itzultzea berriro. Hori da interesgarria, eta ez besterik.

Herrira itzulitakoan egingo dudan lehenengo gauza zera izango da: errepidera joan, tranpa bat prestatu “bikorotxa” batean eta hormatxoria etorri arte itxoin. Eta sateliteez ez dut ezta lerro bat ere irakurriko. Hori dena jakintsuentzako, gure arreta izpirik lortu ez dutelako. Jendearen aurka egoteagatik.

(*Tierra Vasca*, 1959-VI-15)